

◆ D r a m a t u r g i y a

Debüt

Nabat HÜSEYNOVA

“GÜMÜŞ ƏSR”

◆ 1 pərdəli, 6 hissəli pyes

İŞTİRAK EDİRLƏR:

- Yelizaveta Dmitriyeva (Liza)** – 19 yaşında, axsaq, bir az kök, çox gözəl olmayan qarışın şairə
- Maksimilian Voloşin** – 40-45 yaşlı şair
- Nikolay Qumilyov** – 30-35 yaşlı şair
- Graf Aleksey Tolstoy** – rus yazıçısı, Maksimilian Voloşinin yaxın dostu
- İohannes fon Günter** – “Apollon” qəzetinin əməkdaşı
- Sergey Makovski** – “Apollon” qəzetinin baş redaktoru
- Yevgeni Znosko-Borovski** – şahmatçı və yazıçı, Nikolayın yaxın dostu
- Nataliya Uşkova** – heykəltəraş, 30-35 yaşlarında
- Başqa şairlər, yazıçılar, “Apollon” qəzetinin əməkdaşları, həkim, təyinatçı**

BİRİNCİ SƏHNƏ

Maksimilian Voloşinin kabineti. Kabinetdə mebellərin sayı az olsa da, son dəbə uyğundur; kitab dolu ş kaf, yazı masası, masa ilə üz bəüz divan var. Yazı masası arxasında əyləşən Maksimilian nə isə oxuyur. Liza kitab ş kafındaki kitabları nəzərdən keçirir.

MAKSİMİLİAN. Makovski bu şeiri bəyənməyib?

LİZA (axsaya-axsaya gəlib divanda oturur). Heç üzünə də baxmadı.

MAKSİMİLİAN. Mən sabah yenə gedərəm onun yanına. Özüm apararam şeiri. Əminəm ki, oxusa, bəyənəcək.

LİZA. Yox, lazım deyil. Məsələ heç şeirdə də deyil.

MAKSİMİLİAN. Nədədir bəs?

LİZA. Mən özüm onun xoşuna gəlmədim. Fikirləşdi ki, belə utancaq və axsaq qız şeirdən nə anlayar?

MAKSİMİLİAN. Özünüzü qiymətləndirməyi bacarmırsız. Sizin gözəl qara gözləriniz istənilən adamı əsir edə bilər.

LİZA. Bəlkə başqa redaksiyaya göndərim?

MAKSİMİLİAN. Liza, “Apollon” yeni qəzetdir. İstedadlı şairlərə də ehtiyacı var. Sergey necə bir fürsəti əldən qaçırdığını bilmir. Sizin şeirlər mütləq “Apollon”da çıxacaq.

LİZA. Məktubuma cavab da vermədilər.

MAKSİMİLİAN (*masadakı bağlı zərfi götürür*). Məktublara Nikolay baxır. Əminəm ki, o, sizin məktubu heç açmayıb da.

LİZA. Deyəsən, səbəbini bilirəm.

MAKSİMİLİAN. İcazə verin, Sergeyle mən özüm danışım.

LİZA. Yox, istəmirəm desinlər, sənətə Maksimilian Voloşinin hesabına gəlib.

MAKSİMİLİAN (*gülür*). Gəlin, sizə köhnə, lakin sınıanmış bir çıxış yolu təklif edirəm.

LİZA. O nə yoldur elə?

MAKSİMİLİAN. Təxəllüs! Hə, elə baxmayın. Başqa bir ad altında yazın şeirlərinizi.

Liza heç nə demir, maraqla ona baxır.

MAKSİMİLİAN. Bu zarafat deyil, Liza.

LİZA. Bu nəyi dəyişəcək?

MAKSİMİLİAN. Bu qədər ümitsiz olmayın, Liza. Gəlin bu yolu da sınaq. Məsələn, başqa millətdən olduğunuzu yazın. Nə bilim, yazın ki, faciəli taleyiniz, müəmmalı həyatınız olub. Bu, təsirsiz qalmayacaq.

LİZA. Aldadım adamları? Yalanla başlayım?

MAKSİMİLİAN. Yalan niyə, zarafat deyək. Bizi, daha doğrusu, sizi vaxtında bəyənmədiklərinə peşman edək onları.

LİZA. Tutaq ki, mən razılaşdım. Publika da şeirlərimi bəyəndi. Bəs sonra?

MAKSİMİLİAN. Nə sonra?

LİZA. Başlayacaqlar məktublar yazmağa. Mən nə deyəcəm onlara? Axı, mən yalan danışa bilmərəm.

MAKSİMİLİAN. Oxuculara cavabı mən yazaram.

LİZA. Daha bir yalan?

MAKSİMİLİAN. Razılaşın, Liza, bu çox maraqlı olacaq. Əminəm ki, oxucular sizi sevəcək.

LİZA. Bəs, birdən kim olduğumu tapmağa çalışsalar? Yalanın üstü açılarsa?

MAKSİMİLİAN (*Lizanın əlindən tutur*). Ölməmişəm ki?! Təki siz razılaşın. Belə istedad itib - batmamalıdır. Hamı sizin şeirlərinizlə, parlaq istedadınızla, kövrək qəlbinizlə tanış olmalıdır. Nə deyirsiniz?

LİZA. Yox, bu mümkün deyil, bacarmaram... (*Gedir*).

MAKSİMİLİAN. Liza, inad etməyin... (*Dalınca gedir*).

İşıq sönür. Qaranlıqda musiqi səslənir, gülüş səsləri eşidilir. İşıq yanır.

İKİNCİ SƏHNƏ

Qraf Aleksey Tolstoyun evində zəngin, dəbdəbəli salon. Salonun bir tərəfində üstü içkilərlə dolu iri masa, digər tərəfində piano var. XIX əsrin ikinci yarısına aid dəblə geyinmiş qonaqlar arasında Liza, Maksimilian, Sergey, Nataliya, İohannes və Nikolay da var. Onların bəziləri divanda oturub, bəziləri ayaq üstə dayanıb söhbət edirlər. Bir çox qonağın əlində qədəh var.

NATALIYA. Cənablar, Çerubina de Qabriakın son şeiri möhtəşəmdir.

SERGEY. Nataliya Konstantinovna, "Apollon" hələ çox imzalar kəşf edəcək.

NATALIYA. Bilmirəm, bilmirəm... Qulaq asın, cənablar! Mən bu şeiri ucadan oxuyacam.

SERGEY. Siz mənim ürəyimdən xəbər verirsiniz, madam.

Nataliya bayaqdan əlində tutduğu qəzeti açır və oxuyur.

NATALIYA. В овальном зеркале твой вижу бледный лик.
С висков опущены каштановые кудри,
Они как будто в золотистой пудре.
И на плече чернеет кровь гвоздик.
Искривлены уста усмешкой тонкой,
Как гибкий лук, изогнут алый рот;
Глаза опущены. К твоей красе идет
И голос медленный, таинственно-незвонкий,
И набожность кощунственных речей,
И едкость дерзкая колючего упрека,
И все возможности соблазна и порока,
И все сияния мистических свечей.
Нет для других путей в твоём примере,
Нет для других ключа к твоей тоске,-
Я семь шипов сочла в твоём венке,
Моя сестра в Христе и в Люцифере.

YEVGENİ. O naməlum qadın hər şeiri ilə bizi ovsunlamağı bacarır. Sergey Konstantinoviç, bu cür istedadı kəşf etdiyini üçün sənə minnətdarıq. İçirəm sənənin və o incə ruhlu xanımın şərəfinə!

Yevgeni və bir neçə qonaq badələrini qaldırırlar.

SERGEY. Çox sağolun, əzizlərim. Çerubina qəzetimizə öz şeirlərini yolayandan satış da artıb. O xanım "Apollon"nun xilaskarı oldu. Onun şərəfinə!

Qonaqlar yenə qədəhlərini qaldırır, içirlər.

İOHANNES (*o, yüngül alman ləhcəsi ilə danışır*). Bu ispan əsilli xanıma ilin sensasiyası desəm, yəqin ki mənimlə razılaşarsız.

Hamı yer-yerdən “bəli”, “əlbəttə” deyir.

SERGEY. Ancaq çox heyif ki, özünü görə bilmirik. Kaş bu sağlıqları onun özünə deyə biləydik.

YEVGENİ. İohannes, kaş sən də şeirlərin “Apollon”da çap olunaydı.

İOHANNES. Kaş ki!

SERGEY. Çerubina kimi yazanda çap edərik səni.

Gülüşürlər. Bir araya gəlib yenidən nəyisə müzakirə edirlər. Bu zaman Maksimilian masadan dolu qədəhlərdən birini götürüb qıraqda sakitcə dayanmış Lizaya yaxınlaşır.

MAKSİMİLİAN. Onlardan fərqli olaraq, mən sağlığı şairənin birbaşa özünə deyə bilərəm.

Maksimilian üzündə təbəssümlə qədəhi Lizaya uzadır. Liza isteksizcə qədəhi götürür.

MAKSİMİLİAN. İncə ruhunuzun, nadir istedadınızın, gözəl qəlbınızın şərafətinə!

Liza qədəhdən bir qədər içir. Maksimilian sual dolu nəzərlərlə Lizanın məyus və qəmgin üzünə baxır. Sual verməyə macal tapmamış İohannes onu səsleyir və o, Lizadan ayrılır. Liza zaldan çıxmağa hazırlaşarkən Nikolay ona yaxınlaşır.

NİKOLAY. Liza! Sizi burada görəcəyim ağıma gəlməzdi. Elə səssizcə durmusuz ki, ancaq indi görə bildim. Bağışlayın məni.

Liza dodağının altında anlaşılmaz nəşə deyir.

NİKOLAY. Bəli? Ah, bura çox səslə-küylüdür. Bəlkə eyvana çıxmaq? Təmiz hava alırıq, həm də söhbətləşərik. Sizi çoxdandır görmürəm.

LİZA. Siz haqlısınız, burda hava da ağırdır.

Onlar səhnənin önünə gəlirlər. Səs-küy azalır.

NİKOLAY. Bax, bu başqa məsələ. Liza siz heç dəyişməmişiz, Koktebel-də gördüyüm kimisiz. Necəsiz? Sizdən ötrü çox darıxmışam.

LİZA. Buna lütfkarlıqımı deyək, ya təsəlli?

NİKOLAY. İstehza etməyin, ağılımdan çıxmırsınız. Şeirlərimin baş qəhrəmanına çevrilmisiz.

LİZA. Bəlkə mövzunu dəyişək? Burda hava həqiqətən təmizdir.

NİKOLAY. Yaxşı, daha zəhlətökənlik etməyəcəm. Yaradıcılığınız nə yerdədir? Sizin gözəl, zərif şeirləriniz vardı. Bəs niyə çapa vermirsiz?

LİZA. Bəyənmədilər şeirlərimi, qəbul etmədilər.

NİKOLAY. Bəlkə mən sizə kömək edə bilərəm? Tanıdığım redaksiyalara zəmanətlə göndərə bilərəm.

LİZA. İstəmirəm, ehtiyac yoxdur.

NİKOLAY. Niyə? Maksimilian Aleksandroviçdən ehtiyat edirsiniz, hə? Düzmü deyirəm? Bura da onunla gəlmisiz.

LİZA. Məsələ siz deyən kimi deyil.

NİKOLAY. Məni Koktebeldən qovan, sevgilimi əlimdən alan bir adam indi sizin azadlığınızı da əlinizdən alıb, deyəsən.

LİZA. O heç kimi heç kimdən almayıb. Mən özüm sizinlə münasibətlərə son qoymaq istədim...

NİKOLAY. Yaxşı görək. Guya mən sizin o qocaya vurulduğunuza inana-cam. O qədər kinli, qorxaqdır ki, özündən daha yaxşı bir şairin meydana çıxmasından qorxdu. Və budur, onun sevgilisini əlinə keçirərək həmin şai-ri məhv etməyə çalışdı.

LİZA. Siz də heç dəyişməmişiz. Əvvəlki kimi yalançısınız. Koktebeldə də Maks barədə iyrenc fikirlər səsləndirdiz. O isə, dediyinizin əksinə, çox yax-şı adamdır. Onunla aramızda, sadəcə, dostluq var.

NİKOLAY. Bəs niyə gözlərinizi məndən qaçıırırsız? Qorxursuz gözləriniz sizi ələ verər?

Nikolay Lizanın əllərini əllərinə alır. Liza əllərini çəkməyə çalışır, amma Nikolay Lizanın əllərini bərk-bərk tutub saxlayıb.

NİKOLAY. Liza, sizə elə burdaca, bu ulduzların şahidliyi altında mənə erə gəlməyinizi xahiş edirəm. Koktebeldə olanları, məni qovmağınızı, Mak-similian Aleksandroviçi, hər şeyi unutmağa razıyam. Mən cavab gözləyi-rəm, Liza.

LİZA (*düz Nikolayın gözünün içinə baxır*). Cavabım dəyişməyib, Niko-lay. Sizinlə heç vaxt ailə qurmaram.

Liza, nəhayət, əllərini azad edir və qaçaraq zala daxil olur. Nikolay do-dağının bir ilə gülümseyir. Pencəyinə əl gəzdirir, bir neçə saniyə sonra o da zala daxil olur. Zalda qonaqlar hələ də nəyisə qızgın şəkildə müzakirə edirlər. Maksimilian əvvəlcə Lizaya, daha sonra onun ardınca zala qayıdan Nikolaya diqqətlə baxır. O, qonaqlardan aralanaraq Lizaya yaxınlaşır.

MAKSİMİLİAN. Mən də bayaqdan sizi axtarıram.

Liza bir söz deməyə macal tapmamış, İohannes onlara yaxınlaşır.

İOHANNES (*ucadan*). Yelizaveta İvanovna, siz niyə söhbətə qoşulmur-suz?

Hamı üzünü onlara tərəf çevirir, bütün qonaqlar onlara qoşulur.

MAKSİMİLİAN. Siz hələ də Çerubinanı müzakirə edirsiniz?

YEVGENİ. Üzünü bircə dəfə görsəydik, müzakirə bu qədər uzanmazdı.

NİKOLAY. Mən ondan xahiş edərdəm, gələr bir gün.

ALEKSEY (*istehza ilə*). Necə?

NİKOLAY. Dostlar, sizinlə sirrimi bölüşəcəm. Biz Çerubina ilə neçə ay-dır ki, məktublaşırıq. Hətta mən deyərdim ki, aramızda çox isti münasibət var.

Qonaqlar gülüşür, aralarında Nikolayı təbrik edənlər də var. Liza təəccüblə Maksimiliana baxır. Maksimilian isə Lizanın baxışını görmürmüş kimi, əlindəki qədəhi başına çəkir. Nikolay isə özündən razı bir təbəssümlə aradabir Lizaya baxır.

ALEKSEY. Belə bir xəbəri bizdən necə gizlədə bildiz, Nikolay Stepanoviç?

NİKOLAY. Əziz qraf, istədim aramızdakı münasibətə ad qoyaq, hər şey dəqiqləşsin, sonra sizinlə bölüşüm.

YEVGENİ. Siz indi əməlli-başlı məktublaşırırsız?

NİKOLAY. Əlbəttə, Jenya.

İOHANNES. Görüşmüsüz də?

NİKOLAY. Hələ yox, tezdir.

NATALİYA. Bəs görmədiyiniz birinə necə aşıq olmusuz?

SERGEY. Etiraf edirəm, mən onun şeirlərinə vurulmuşam. Neçə şairimiz onun şeirlərinə valeh olub. Amma onunla məktublaşmaq... Doğrudan da, Kolya, birdən gözəl olmasa? Ya da yaşlı biri olsa? Onda necə?

NİKOLAY. Bilirsiniz axı, mənim üçün xarici gözəlliyin əhəmiyyəti yoxdur. Əsas qəlbdir, ruhdur, ürəkdir. Belə şeirləri yazan qadın kifir ola bilməz. Etiraf edirəm, cənablar, mən ona lap gimnazist kimi aşıq olmuşam.

Artıq sərxoş olmuş Maksimilian əlindəki qədəhi başına çəkir, Nikolay bu sözləri deyəndə isə çeçəyir.

ALEKSEY. Bəs siz elə bu yaxınlarda başqa birinə aşıq olduğunuzu demişdiz. Nə oldu? Nə tez Çerubinaya aşıq olduz?

NİKOLAY. Mən özüm də təəccübləndim. Hər şey qəfil oldu.

Qonaqlar Nikolayın başına toplaşır. Liza Maksimiliana yaxınlaşır.

LİZA. Siz o məktublarda nə yazmışız? Düzünü deyın.

Maksimilian günahkar kimi susur.

İohannes xəlvətcə onların söhbətinə qulaq asır.

LİZA. Mən sizdən kömək istəmişdim məktub məsələsində. Özü də, Nikolay mənim xəttimi tanıya bilərdi deyə, sizdən xahiş etdim. Siz isə aləmi qatmışız bir-birinə.

MAKSİMİLİAN. Nə bilim o axmaq məktublara vurulacaq?!

İohannes qədəhini doldurmaq bəhanəsi ilə onlara daha yaxın dayanır.

LİZA. Dedim axı, Nikolayın cəmi bir məktubuna cavab verin. Siz isə onunla əməlli-başlı yazışırsız.

MAKSİMİLİAN. Sizi qəzəbləndirən mənim məktubları yazmağımı ya Nikolayın başqa birinə aşıq olması?

LİZA (*məzəmmətlə.*) Məni narahat edən bizim düşdüyümüz vəziyyətdir.

MAKSİMİLİAN. Boş verin, Liza, əylənirik də. Yüzlərlə şairə içindən zavallı tək sizi seçib.

LİZA. O, sizin məktublara vurulub.

MAKSİMİLİAN (*gülür*) Məzəli olan da elə budur, Liza.

LİZA. Siz gülürsüz, amma... Birdən məsələnin üstü açıldı və bu qədər adam Nikolayın bir kişi ilə məktublaşdığını bilsə, nə olacaq?

MAKSİMİLİAN. Deyər ki, xain Voloşinin tələsinə düşüb.

LİZA. Bəs sizin bəraətiniz nə olacaq? Axı, siz bil - bilə Nikolayla yazışsınız.

MAKSİMİLİAN. Nə bilim, dedim Çerubina ilə yazışarsa, sizdən əl çəkər. Nə bilim bu səfeh məktublara aşıq olacaq?! Əslində, mənim məqsədim çox nəciydi. Mən sizi onun əlindən xilas etmək istədim.

LİZA. Əcəb xilaskarsız! Bəs bu camaata nə deyəcəksən?!

MAKSİMİLİAN. Onlar üçün bir bəhanə fikirləşərik.

LİZA. Fikirləşdikləriniz o qədər də faydalı olmur. Yaxşısı budur mən özüm tapım çıxış yolunu.

MAKSİMİLİAN. O axmaq bayaq sizlə söhbət edəndə nəsə deyib, hə? Yapışb zəli kimi.

LİZA. Siz onu dərd etməyin, məktublaşmaya necə nöqtə qoyacağınızı düşünün.

Maksimilian dodağının altında nəsə mızıldaya-mızıldaya masaya yaxınlaşır. İohannes tez qədəhini götürüb uzaqlaşır. Aleksey Maksimiliana yaxınlaşır.

ALEKSEY. Nikolay bizi təəccübləndirməkdə davam edir. Sizə nə olub, niyə birdən kefiniz pozuldu?

MAKSİMİLİAN. Deyəsən, çox içdim. Mən evə getsəm inciməzsən ki?

ALEKSEY. Yox, niyə inciyirəm? İstəyirsən, get.

Maksimilian Alekseyin əlini sıxır. Liza da yaxınlaşıb Alekseylə sağollaşır.

SERGEY. Tanımadığın, görmədiyən bir xanıma eşq elan etmək dəlilik deyil, bəs nədir?

NİKOLAY. Deyil, dostum, heç deyil.

YEVGENİ. Avropada bir çox xanım, yazıları çap olunsun deyə, kişi təxəllüsü ilə yazırdılar. Bəlkə bu Çerubina təxəllüsü ilə yazan adam da əslində kişidir?

İOHANNES. Ola bilər, çox ola bilər. Məgər az olub elə hadisələr? Ürəkdi də, gözləmədiyimiz anda gözləmədiyimiz adama aşıq olur.

NİKOLAY. Onun şeirlərini hamımız oxumuşuq. Məgər onun xəttindən, fikirlərindən bəlli olmur ki, bu bir xanımdır? Hər halda, kişiye aşıq olub məktub yazacaq dərəcədə ağılsız deyiləm.

İOHANNES (*hiyləgərcəsinə Nikolaya göz vurur*). Kolya, bu qədər əmin danışma.

NİKOLAY. Dostlar, gəlin mənim şəxsi həyatımı bu qədər qurdalamayaq. Ondansa xanımların ifalarını dinləyək.

İOHANNES. Nikolay Aleksandroviç, sizinlə təklikdə danışa bilərəm?

Xanımlardan biri piano arxasına keçir. İkinci qadın onun müşayiəti ilə oxuyur. İşıq azalır. Nikolay və İohannes səhnənin önünə gəlirlər.

İOHANNES. Nikolay, sizə sözüm var.

NİKOLAY. Buyurun!

İOHANNES. Sizin yerinizdə olsaydım...

NİKOLAY. Amma siz mənim yerimdə deyilsiz.

İOHANNES. Söz güləşdirməyə. Mən Çerubina ilə məktublaşmağım la bu qədər fəxr etməzdim.

NİKOLAY (*istehza ilə*). Niyə? Yoxsa qısqanırsız?

İOHANNES (*gülür*). Mən o qədər axmaq deyiləm ki, kişi ilə məktublaşan kişiye paxıllıq edim.

NİKOLAY. Nə demək istəyirsiniz?

İOHANNES. Əvvəlcə... bəlkə razılığa gələk?

NİKOLAY. Sizdən eşidəcəklərimin nə qədər önəmli olduğunu bilmirəm.

İOHANNES. Sizin üçün çox maraqlı bir xəbərdir. Axı, siz hamıdan çox Çerubina de Qabriakın kim olduğunu öyrənmək istəyirsiniz.

NİKOLAY. Deyəcəklərinizə niyə inanmalıyam?

İOHANNES. Sizə niyə yalan danışım ki? Əgər sizə maraqlı deyilsə başqa...

NİKOLAY. Yox, əksinə, sizi dinləməyə hazırım.

İOHANNES. Dedim axı, əvvəlcə razılığa gələk. Bax, məsələn, sən mənim şeirlərimi “Apollon”da dərc etdirməyə nail olsaydın...

NİKOLAY. Sergeylə danışaram. Hətta öz rubrikamda çap etdirərəm. Söz verirəm. İndi isə. nəhayət, sizdə olan məlumatı deyın.

İOHANNES. Yaxşı, diqqətlə qulaq as. Sizin məktublaşdığınız Çerubina de Qabriak, əslində, bizim Lizadır! Amma məktubları sizə yazan Maksimilian Aleksandroviçdir!

NİKOLAY. Ola bilməz! Burda nəse yanlışlıq var...

İOHANNES. Öz dilindən eşitdim. Təsadüfən. O, istəyir sizi Lizadan ayırsın. Başınızı qatsın lazımsız məsələlərlə.

NİKOLAY (*sarsılır*). Deməli, bu qədər vaxt mən...

İOHANNES. Maksimilian Aleksandroviçlə yazışmırsız.

NİKOLAY. Axı, mən bu qədər... yanıla bilməzdim.

İOHANNES. Amma bu faktdır. Öz qulaqlarımla eşitdim Liza ilə söhbəti.

NİKOLAY. Məktub məsələsini sizdən başqa daha kim bilir?

İOHANNES. Heç kəs! Narahat da olmayın, söhbət aramızda qalacaq.

İohannes mahnının motivini mızıldayaraq uzaqlaşır. Nikolay çaşqın halda ətrafa baxır.

NİKOLAY. Lizanı məndən almağı az deyil, hələ tələ də qurur mənə. Mən axmaq isə o tələyə düşdüm. Bəs birdən İohannes hamının içində məni bi-abır etsə? Bu dəfə Koktebeldəki kimi olmayacaq. Bu dəfə başqa cür olacaq.

İşıq sönmür

ÜÇÜNCÜ SƏHNƏ

Maksimilian Voloşinin kabineti. Maksimilian yazı masası arxasında oturub məktub oxuyur. Qaşqabaqlıdır, oxuya-oxuya dodağının altında nəse mızıldayır. Bu vaxt kabinetin qapısı döyülür.

MAKSİMİLİAN (*məktubu bir qırağa qoyur*). Buyurun!

Nataliya içəri daxil olur. Onu görə Maksimalian ayağa qalxır, Nataliyanın əlini sıxır.

MAKSİMİLİAN. Nataliya Konstantinovna?! Nə xoş sürpriz! Mən sizi...

NATALİYA. Gözləmərdiz... Əlbəttə, gözləmərdiz!

MAKSİMİLİAN. Niyə belə sərt? Mən sizi görməyə həmişə şadam. Rica edirəm, əyləşin.

NATALİYA. Təşəkkür edirəm. (*Divanda oturur.*)

MAKSİMİLİAN. Soruşun, Natali. Mən cavab verməyə hazırım.

NATALİ. Maraqlı passajdır. Nəyi soruşum?

MAKSİMİLİAN (*gülür.*) Natali, axı, mən sizi bir az tanıyıram.

NATALİ. Hətta?!

MAKSİMİLİAN. Əgər Nataliya Konstantinovna belə ertədən köhnə dostunun yanına təşrif buyурса, deməli, karrı səbəb var.

NATALİYA. Voloşin, bu nə dedi-qodudu yayılıb şəhərə?

MAKSİMİLİAN. Dedi-qodu? Natali, nə dedi-qodu, lütfən açıq danışın.

NATALİYA. Şəhərdə heç kimə sirr deyil ki, Nikolay Stepanoviçlə Liza arasında isti münasibət var. Siz də bilirsiniz. Onlar birgə Koktebelə gediblər. Orada nə olubsa, Nikolay Stepanoviç tək qayıdıb gəlib.

MAKSİMİLİAN. Nataliya Konstantinovna, bunun mənə nə dəxli?

Qapıda Liza görünür. Maksimalianın kiminləsə danışdığını eşidir, geri dönmək istəsə də dayanır və söhbətə qulaq asır.

NATALİYA. Bilirəm, Lizadan xoşunuz gəlir. Onu qorumağa çalışırsız. Amma müvəffəq olmamırsız.

Liza diksinir.

MAKSİMİLİAN. Lütfən, bu cür işarələrlə danışmayın. Açıq deyin sözü-nüzü.

NATALİYA. Neynək, açıq danışaram. Dünən Nikolay Stepanoviç "Apolon"da Liza ilə münasibətlərini aydınlaşdırırdı...

MAKSİMİLİAN. Bunun nəyi pisdır ki?!

NATALİYA. Pisi odur ki... O, çox kobud ifadələrlə danışdı.

MAKSİMİLİAN (*sakit və dilxor*) Xəbərim var. (*Masanın üstündən kağızı götürür*). Artıq mənə məktub gəlib mötəbər xanımların birindən. Bu səhər. Deyir, elə birisini bir daha evimdə görmək istəmirəm.

NATALİYA. Bəs Liza nə deyir? Onun bu şayiələrdən xəbəri var?

MAKSİMİLİAN. Yox, əlbəttə bilmir. Bacardıqca ondan gizlətməyə çalışıram.

NATALİYA. Nə vaxta qədər gizlədəcəksiz? Əvvəl-axır o da xəbər tutacaq.

MAKSİMİLİAN. Mən məsələni kökündən həll edəcəm.

NATALİYA. Necə, köhnə qaydada?

MAKSİMİLİAN (*gülümseyir*). O, texniki məsələdir, Natali. Özünüz deyin, bu başıpozuqluğa birdəfəlik son qoymaq lazım deyilmi?! Onun iftiraları, çirkin iddiaları, intriqaaları yığıb mənə boğaza. Lap zəhləmi töküb.

NATALİYA. Tək sizin yox, elə bizim də zəhləmizi töküb. Rica edirəm, Lizadan muğayat olun. Biz onu çox sevirik. İstəmirik kiminsə sarsaq uydurmaları onu incitsin.

LİZA (*ə sə bi şə kildə içəri daxil olur*). O, mənim haqqımda nə deyib?

Nataliya və Maksimilian eyni vaxtda dıksinirlər.

NATALİYA. Liza! Bu sənsən, əzizim?

LİZA. Nədir, Nataşa, oxşamıram?

NATALİ. Əlbəttə, oxşayırsan, amma...

LİZA. Nə amma, Nataşa, de mənə, hər şeyi danış, gizlətmə.

NATALİYA. Mən niyə, əzizim... Kim bu işlərdə iştirakçıdır, qoy o da danışsın sizə. Elə deyil Maksimilian Aleksandroviç? Əfv edərsiz (*yüngül təzim edib gedir*).

LİZA. Maks, niyə hamının bildiyini mən bilmirəm?

MAKSİMİLİAN. Mən də təzə bilmişəm, Liza.

LİZA. Göstər mənə o məktubu!

MAKSİMİLİAN. Yox, Liza! Olmaz!

LİZA. Necə yeni olmaz?! Maks, xahiş edirəm... (*Maks susur*). Maksimilian Aleksandroviç mən haqqımda deyilənləri bilmək istəyirəm!

MAKSİMİLİAN. Məktublar masanın üstündədir, orada.

Liza məktublardan birini götürüb oxuyur.

LİZA (*sarsılmış vəziyyətdə*) O həqiqətən bunları deyib? Guya mən... guya... (*ağlayır*).

MAKSİMİLİAN. Liza, sakitləşin, rica edirəm. sakitləşin.

Maksimilian Lizaya dəsmal uzadır. Əlindən tutub divanda oturmasına kömək edir. Özü də yanında oturur.

LİZA. Siz ona inanırsız?

MAKSİMİLİAN. Qətiyyə. Mən sizə inanıram, o axmağın nə dediyi məni qətiyyə maraqlandırmır.

LİZA (*toxtayır*). Amma hamı sizinlə eyni fikirdə deyil. O məktubu yazan hər kimdirsə, Nikolaya inanıb.

MAKSİMİLİAN. Səhv etdiklərini başa düşəndə çox gec olacaq.

LİZA. Aman allah, bundan sonra mən camaatın üzünə necə çıxacam?

MAKSİMİLİAN. Burda sizin günahınız yoxdur, Liza.

Liza yazı masasının arxasına keçir. Boş vərəqlərdən birinə nə isə yazmağa başlayır.

MAKSİMİLİAN. Nə yazırsız, Liza?

LİZA. Ona ürək sözlərimi yazıram.

MAKSİMİLİAN. Nikolaya heç nə yazmayın.

LİZA. Yox, qoy bilsin mən onun haqqında nə düşünürəm.

Maksimilian vərəqi Lizanın əlindən alıb cırır.

MAKSİMİLİAN. Bu məsələni mən özüm həll edəcəm, Liza, məktuba da ehtiyac yoxdu.

LİZA. O mənə cəmiyyət içində təhqir edib, alçaldıb.

MAKSİMİLİAN. Elə ona görə deyirəm, özüm həll edəcəm məsələni.

LİZA. Necə?

MAKSİMİLİAN. O daha mənim işimdir, Liza (*tələsik gedir*).

LİZA (*ardıyca qışqırır*). Maksimilian!.. Voloşin! Dayanın!

İşıq sönür

DÖRDÜNCÜ SƏHNƏ

Yevgeninin evi. Otaqdakı masanın üstü dağınıqdı. Qonaqlar - Nikolay, Sergey, İohannes, Aleksey və daha 2 nəfər divanda və kreslolarda oturublar. Bəzilərinin əlində qədəh var. Səhnə işıqlandıqca gülüş səsləri də artır.

ALEKSEY. Maks niyə gəlib çıxmadı?

SERGEY. Gecikir, həmişəki kimi.

YEVGENİ. İohannes, axır ki, sənin yazılarını da "Apollon"da gördük.

İOHANNES. Sağ olsun Kolya! Seryojanın ümidinə qalsaydım, hələ də işsiz idim.

SERGEY. Seryoja icazə verməsəydi, Kolya çap edə bilərdimi?

İOHANNES. Fərq eləməz kim çap eləyib, əsas odur ki, publika mənə tanıdı.

ALEKSEY. Tanınmaqda Çerubinaya çata bilməzsən, dostum.

İOHANNES. Rica edirəm, mənə ona bənzətməyin, xahiş edirəm.

SERGEY. Çerubina haqqında ehtiyatlı danış. Yoxsa, bizim Romeonun xətrinə dəyər.

Qonaqların bir neçəsi gülür.

YEVGENİ. Boq moy! Kolya, siz onunla hələ də məktublaşırırsız?

İ QONAQ. Nikolay, siz görüşmüşsüz də?

NIKOLAY. Cənablar, axı, mən sizdən xahiş eləmişəm. Çerubina ilə olan münasibətim müzakirə olunmur!

YEVGENİ (*gülərək*). Deməli, hələ də görüşməmişiz.

SERGEY. Başa düşə bilmirəm, axı, necə olur ki, bir məktub Liza ilə olan münasibətlərinizə son qoyur?

YEVGENİ. Heç olmasa Liza barədə danışmayaq, cənablar.

ALEKSEY. Tamamilə razıyam. Mən də Lizanı müzakirə etmək istəmirəm.

NIKOLAY. Niyə? Dostun tapşırıb?

ALEKSEY. Kolya, özünü başqa adamların yanında göstərə bilərsən, burda keçməz. Biz Lizanı yaxşı tanıyıyıq.

NIKOLAY. Yalançı olduğumu düşünürsüz?

ALEKSEY. Məsələ bunların həqiqət ya yalan olmasında deyil. Lap tutaq ki, nə isə həqiqətən olub. Niyə bunu hamıya danışırısan? Bu nə ehtiyacdır belə?

Nikolay çiyinlərini çəkir.

YEVGENİ. Aleksey haqlıdır, burda danışılanlar qızın qulağına çatsa, nəticəsi çox pis olar. Qəlbi qırılar.

NİKOLAY. Deyəsən, siz hamınız məni yalançı bilirsiniz, cənablar, çox böyük səhv edirsiniz. Həqiqətləri bilsəydiz, əminəm, mənə hücum etməzdiz.

II QONAQ. Hansı həqiqətləri?

NİKOLAY. Çerubina de Qabriak həqiqətini. Sizi barmağına dolayan axsaq bir qızın həqiqətini.

ALEKSEY. Sən nə sayaqalayırısan, Kolya? Lizanın axsamağının Çerubina naya nə dəxli?

NİKOLAY. İndi bilərsiz! (*Ayağa qalxır, otaqda var - gəl edir*). Cənablar, bizim hamımızı lətif şeirləri ilə heyran edən, Çerubina de Qabriak adı altında yazan o saf, təmizqəlblı, gözəl, ürəyi İsa və Tanrı sevgisi ilə dolu olan mistik şairə sizin hamınızın yaxşı tanıdığı axsaq Lizadır (*Yüngülcə axsaq yır*). Bax belə, cənablar! Liza bizi məsxərəyə qoyub.

ALEKSEY. Sağ ol, Liza!

SERGEY. Sözün düzü, o qızı ilk görəndə onun belə istedadlı ola biləcəyi ağılıma gəlməmişdi. Heyif, gerek o vaxtı onu geri qaytarmayaydım. Şeirlərinə o qədər valeh olmuşam ki, az qala mən də vurulacaqdım ona.

YEVGENİ. Voloşin indi fəxr edir onunla.

NİKOLAY. Bu qədər adamı barmağına doladığına görəmi?

ALEKSEY. Əgər buna görə Lizaya olan münasibətimizin dəyişəcəyini düşünürsənsə, səhv edirsən.

İOHANNES. Kaş hər şey Kolyanın dediyi kimi sadə olaydı.

İOHANNES. Xeyr, cənablar! Hər şey Kolyanın dediyi kimi sadə deyil. Həqiqəti sonadək deməyə Kolyanın cəsarəti çatmadı.

NİKOLAY (*qəzəblə*). Fon Günter!

İOHANNES. Eşidirəm cənab Qumilyov! Ondan danışın ki, Çerubinanın məktublarını yazan Maksimilian Voloşindir?

YEVGENİ. Necə, necə? Sən nə dedin?

İOHANNES. Özün danış, Qumilyov.

NİKOLAY. Kəs səsini!

İOHANNES. Cənablar, məktubları yazan Maksimilian Voloşin idi. Bizim Romeo əslində sevgi məktublarını qadın bildiyi kişiyyə yazırmış!

Nikolay İohannesin yaxasından tutur. Aleksey və Yevgeni onları ayırmağa çalışırlar.

İOHANNES. Bağışla, Kolya. Amma bir şeirə görə qızın həyatını məhv elədim. Sən isə qısqanclığından. Əvvəlcə şeirlərini qəbul etmədin, sonra onun haqqında iyrenc şayiələr yaydın. İndi də ona yalançı donu geyindir-məyə çalışırsan? Belə olmaz, Kolya!

NİKOLAY. Əclaf! Söz vermişdin bu sirr olaraq aramızda qalacaq! Buraxın məni! (*Dartınır*).

Maksimilian gəlir. Aleksey və Yevgeni Nikolayı buraxırlar.

YEVGENİ. Maks! Nə yaxşı gəldin!

NİKOLAY (*Maksimiliana tərəf addımlayır.*) Yalanınızı ifşa etdim! Qoy hamı sizin kim olduğunuzu bilsin!

ALEKSEY. Maks?!

Maksimilian heç kimə əhəmiyyət vermədən əlcəyini çıxarıb Nikolaya şillə vurur. Hamı sükut içində təəccüblə gah Maksimiliana, gah Nikolaya baxır. Nikolay əli ilə yanağını tutur.

NİKOLAY. Bu nə deməkdir, Voloşin?

MAKSİMİLİAN. Bu dueldir! Sekundantını göndərərsən!

İşıq sönmür

BEŞİNCİ SƏHNƏ

“Çyornaya reçka” adlanan sahə. Qatı duman var. Sakitlikdir. Həkim və təyinatçı ağacın yanında dayanıb astadan söhbət edirlər. Addım səsləri eşidilir. Yevgeni və Nikolay qaçaraq təyinatçının yanına gəlirlər.

YEVGENİ (*təngnəfəs*). Bilirik, gecikdik. Maşınımız yolda xarab oldu, ona görə. Biz hazırıq.

TƏYİNATÇI. Qarşı tərəf də gecikir. Bir az gözləyək.

Yevgeni və Nikolay bir qıraqda dayanırlar.

NİKOLAY. Qoca şeytan! Qorxub yəqin. Gəlməz.

YEVGENİ. Qaçmaq Maksın xarakterinə yaddır. Hətta sən məsafənin üç addım olmasını israr edəndə belə o qaçmadı.

NİKOLAY (*bir az əsəbidir, gah paltarının qıraqlarını dartışdırır, gah barmaqlarını qırır*). Məsafəni on beş addıma artırmağa ehtiyac yox idi. Üç addım kifayət idi. Fərsət düşmüşkən öldürməliyəm onu.

YEVGENİ. Biz qan tökülməsini istəmirik, ona görə də on beş addım təyin etdik.

NİKOLAY. Deyəsən siz məzələnirsiniz.

YEVGENİ. Axı, sən Maksdan nə istəyirsən?

NİKOLAY. Əvvəl sevgilimi başdan elədi, sonra məni camaatın yanında biabır elədi. İndi nə deyirsən, onun başını sığallayım?!

YEVGENİ. Sənə kim deyirdi ki, Çerubina məsələsini camaata yayasan? Maksla bir-birinizə quyu qazdız, bu da nəticəsi!

Yevgeni cavab verməyə macal tapmamış, Maksimilian və Aleksey gəlirlər. Maksın saçları dağınıqdır, üzünü qızarıb. Ayağındakı qaloşlardan biri yoxdur.

TƏYİNATÇI. Hər iki tərəf burdadır. Duel!

MAKSİMİLİAN (*qışqırır*). Dayanın!

TƏYİNATÇI. Nə olub?

MAKSİMİLİAN (*qaloşsuz ayağını qaldırır*). Görmürsünüz, qaloşumun bir tayı yoxdu?!

TƏYİNATÇI. Nə olsun, qaloşun bura nə dəxli var? Yoxsa bir-birizə qaloş atacaqsız?

MAKSİMİLİAN. Bəli, qaloş atacağıq. (*Qeyzlə.*) Mən rəqibin qarşısına bu taykeş qaloşla çıxım?

YEVGENİ. Axı, qaloşun bura nə dəxli var, Maksimilian Aleksandroviç?

MAKSİMİLİAN. Bilmirəm! Tələb edirəm, sekundantlar qaloşumu tapıb gətirsinlər!

TƏYİNATÇI. Maksimilian Aleksandroviç, onsuz da hər iki tərəf xeyli gecikib. Hava bir azdan qaralacaq. Duel başa çatsın, sonra axtararsız qaloşu.

MAKSİMİLİAN. Bəs, mən ölsəm necə olsun? Ölü qaloş axtara bilər? Mən bu görkəmdə dueldə iştirak edə bilmərəm! Tapın qaloşumu!

ALEKSEY. Cənablar, mən o qaloşu axtarmalıyam, bir az gözləyin.

Nikolay Yevgeniyə nəşə pıçıldayır.

YEVGENİ. Qaloşun tez tapılması üçün mən opponentə kömək edə bilərəm.

TƏYİNATÇI. Yaxşı, tez olun! Mən də axtarışı çıxıram. Məsələni tez bitirmək lazımdır.

Yevgeni, Aleksey və təyinatçı qaloşu axtarırlar. Nikolayla Maksimilian üz-üzə dayanıb.

MAKSİMİLİAN. Qrafa da, sizin sekundantınız Jenyaya da demişəm. Əgər hamının yanında Lizadan üzr istəyib, sözlərinizi geri götürsəniz, məsələni bağlaya bilərik.

NİKOLAY. Mən sizin təklifinizi qəbul etmirəm. Mən bura vuruşmağa gəlmişəm, sülh bağlamağa yox. Mənim də heysiyyətim var. Sizin mənə vurdunuz mənəvi zərərin əvəzi qandır.

Araya sakitlik çökür.

NİKOLAY (daha sakit tərzdə). 72 il bundan əvvəl Puşkinlə Dantes elə burda görüşüblər. Onda da mübahisəyə səbəbkar qadındı.

MAKSİMİLİAN. Eh, Kolya, Kolya! Biz tariximi təkrar etməliyik?

NİKOLAY. Bəli, tarix təkrar olunur.

MAKSİMİLİAN. Biz də ölsək, rus ədəbiyyatını kimə emanət edəcəyik? Onsuz da duellər Puşkini, Lermontovu apardı. Bir daha təklif edirəm, sözlərini geri götür, bağlayaq bu məsələni.

Bu vaxt Yevgeni, Aleksey və təyinatçı onlara yaxınlaşırlar. Aleksey əlindəki qaloşu Maksimiliana uzadır.

MAKSİMİLİAN. Ah, bu ki mənim qaloşumdur! *(Geyinir.)*

ALEKSEY. Nə matah olmuşdu bu qaloş?!

MAKSİMİLİAN (astadan). Başa düş, mən Kolya ilə danışmalı idim.

ALEKSEY. Dəli olmusuz? Duel qanunlarına görə siz qarşı tərəflə yalnız sekundantlar vasitəsilə danışa bilərsiniz!

MAKSİMİLİAN. Mən silahla davranmağı bacarmıram. Birdən güllə ona dəysə, necə olsun? Axı, mən onu öldürmək yox, qorxutmaq istəyirəm.

ALEKSEY. Onda nəyə lazımdı bu konsert?

MAKSİMİLİAN. Elə bildim, qorxub şərtimlə razılaşar. Nə bilim, məni öldürmək onun ürəyindəndir?

Təyinatçı mərkəzdə dayanır. Yevgeni və Nikolay bir tərəfdə, Aleksey və Maksimilian qarşı tərəfdə dayanırlar.

TƏYİNATÇI. Rəqiblər bir-birlərindən on beş addım məsafədə dayanırlar. Silahlarını şaquli istiqamətdə ya aşağı, ya yuxarı tuturlar. “Bir” əmri verildikdə silahlarını qaldıra və ya endirə bilirlər. “Üç” əmrinə qədər atəş açmağa bilirlər. “Bir”, “iki” və “üç” əmrləri arasında bir saniyə vaxt olacaq. “üç” əmri səsləndikdə rəqiblər atəş açmaq imkanından məhrum olurlar və sekundantlar dueli başa çatdırırlar. Silahları qraf Tolstoy paylayacaq. Addımları da o sayacaq.

Aleksey məsafəni təyin etməyə başlayır. Nikolay diqqətlə Alekseyə baxır.

NİKOLAY. Qraf, sizin addımlarınız çox genişdir!

TƏYİNATÇI. Cənab Qumilyov, nə sözlünüz varsa sekundantınıza deyin. Duel kodeksinə riayət edin!

Aleksey məsafəni təyin etdikdən sonra silahları gətirir. Silahların ikisi də eynidi. Silahın birini əvvəlcə Nikolaya verir. Nikolay sakit şəkildə silahı ondan alır. Yevgeni qıraqdakı kütüklərin birinin üstündə oturur, əli ilə üzünü örtür. Digər silahı Maksimiliana verir.

TƏYİNATÇI. Sekundantlar, son dəfə barışıq üçün...

NİKOLAY. Barışıq olmayacaq! Qraf, heç əziyyət çəkib gəlməyin. Mən cənab M. ilə dueldə görüşəcəm.

TƏYİNATÇI. Cənab Qumilyov! Kodeksə riayət edin! Hələ heç bir dueldə bu qədər qayda pozuntusu olmayıb!

YEVGENİ. Bağışlayın, bir daha olmayacaq. Lütfən, davam edin.

TƏYİNATÇI. Rəqiblər yerlərini tutsunlar!

Hərə öz yerini tutur. Bu vaxt səhnənin işıqları yavaş-yavaş sönmür. Tam sükut çökür. Səhnə tamamilə qaraldıqda sükutu təyinatçının səsi pozur.

TƏYİNATÇI. Bir! Bir saniyə keçir... İki! İki saniyə də keçir...

Atəş səsi eşidilir. Bir neçə saniyə keçir. İkinci atəş səsi eşidilmir.

ALTINCI SƏHNƏ

Aleksey Tolstoyun evi. Yenə hər kəs səhnədədir. Təkcə Maksimilian, Li-za və Nikolay yoxdur.

SERGEY. Sonra nə oldu bəs?

YEVGENİ. Nikolay Maksı vura bilmədi. Maks isə tətii çəkmədi. Nikolay ikinci dəfə atəş açdı, yenə boşa çıxdı. Üçüncü atəş tələbini isə biz özümüz rədd etdik.

ALEKSEY. Əsas odur ki, bu hadisəni qan tökmədən həll etdik. Əgər Nikolayın istədiyi kimi məsafə üç addım olsaydı, mütləq biri ölmüşdü.

İOHANNES. Bəs sonda barışıq təklif olundu?

YEVGENİ. Rədd etdilər, təbii ki.

SERGEY. İki gündür, “Apollon”da hamı bu barədə danışır. Gah bunların sevgisini ələ salırlar, gah dueli. Hələ Voloşinə “Qoloşin” ləqəbi də qoyublar.

YEVGENİ. Nəyin ki, “Apollon”, bütün şəhər Qoloşin və Qumilyov duelini ələ salır. O gün qəzetlərdə də məqalələr çıxmışdı. Nə Kolya, nə də Maks bu məqalə müəlliflərini bağışlamayacaq.

SERGEY. Yaxşı ki, yüngül cəza ilə ötüşüb. Bir günlük ev həbsi nədir ki? Daha betər ola bilərdi.

YEVGENİ. Əlbəttə, elədir. Amma yenə də, məsələnin gizli qalması daha yaxşı olardı. İndi hamının dilindədir.

ALEKSEY. Lizadan nə xəbər var?

NATALİYA. Liza Maksimilian Aleksandroviçin evini tərk edib. Bu gün səhər ona baş çəkməyə gedəndə xəbər tutdum. Maksimilian Aleksandroviç yaman bikef idi. Bir dəftər verdi mənə, deyir Lizanın şeirləridir. Bəlkə bu dəfə “Apollon”da Çerubina de Qabriakin yox, Yelizaveta Dmitriyevanın şeirləri çap olunsun?

Nataliya çantasından dəftəri çıxarıb Sergeyə verir.

SERGEY. Mütləq! Səhvimi təkrarlamaq istəmərəm. Burdakı şeirləri oxumusuz?

NATALİYA. Əlbəttə! Hətta bir şeir çox xoşuma gəldi. Onu mütləq birinci çap eləməlisiz.

SERGEY. Bizim üçün də oxuya bilərsiniz?

NATALİYA. Məmnuniyyətlə!

Natalya şeiri oxuduqca səhnə qismən qaralır. Şeirin ortasında Natalyanı Liza əvəz edir. Səhnədəkilərin yalnız siluətləri sezilir. Maksimilian və Nikolay da səhnəyə çıxırlar.

NATALİYA. Милый рыцарь! Дамы Черной
Вы несли цветы учтиво,
власти призрака покорный,
Вы склонились молчаливо.

LİZA. Храбрый рыцарь! Вы дерзнули
приподнять вуаль мой шпагой...
Гордый мой венец согнули
перед дерзкою отвагой.
Бедный рыцарь! Нет отгадки,
ухожу незримой в дали...
Удержали Вы в перчатке
только край моей вуали.

İşıqlar sönür.

PƏRDƏ